№ 123 Շաբաթ Հոկտեմբերի 31 1887 Շաբաթ Հոկտեմբերի 31 № 123

ՏԱՍՆ ԵՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 7 կօպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Լրագրութեան պահանջը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Զինուորագրութիւնը կատարելու համար կոչում. Տնտեսական օրական հարցեր. Նամակ Վերին-Ագուլիսից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանական թագաժառանգի հիւանդութիւնը. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Արաքսի հովիտը և հայերը.

ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Տարին շուտով լրանում է, արդէն լրագիրները բաց են անում առաջիկայ 1888 թւի համար իրանց բաժանորդագրութիւնը,—և ահա շատերից սկսում ենք լսել սովորական բացականչութիւնները՝ „ինչպէս լաւ կը լինէր եթէ „Մշակը“ ամէնօրեայ դառնար։“

Այդ տեսակ ջերմեռանդ ցանկութիւններ „Մշակին“ համակրողների կողմից, ի հարկէ, շատ ուրախալի և գովելի են, բայց այնու ամենայնիւ համառօտապէս կարելի է ասել, որ այդ տեսակ ցանկութիւններ մընալու են միմիայն ց ա ն կ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր, մինչև որ մեր ժողովրդի մէջ չը զարգանայ ընթերցանութեան աւելի ընդարձակ պահանջ, որ և առաջ կը բերի ընթերցողների և բաժանորդների աւելի մեծ կօնտինգէնտ։

Երբ բաժանորդների թիւը հայերի մէջ աւելի մեծ կը լինի,—այն ժամանակ կարելի կը լինի աւելի շատ նիւթական միջոցներ ունենալ, ուրեմն և լրագիրը ամէնօրեայ դարձնել։

Այն երկիրներում, որտեղ լրագրական գործը զարգացած է, որտեղ նա դարձել է ազգերի համար մի անհրաժեշտ, առօրեայ պահանջ, որտեղ նա ներկայացնում է մի ահագին հասարակական ոյժ, այդ տեսակ երկիրներում մամուլը յոյս է դնում բաժանորդների բազմութեան վրա։ Եւ յոյս դնելով բաժանորդների վրա, որոնք ոչ թէ հարիւրներով են հաշւում, այլ հազարներով և նոյն իսկ հարիւր հազարներով, հիմնւում են էլ լրագիրներ, որոնք գոյութիւն ունեն ակցիոներական հիմունքների վրա, քանի որ լրագիրը, որ ունի մի քանի տասնեակ կամ մի քանի հարիւր հազար բաժանորդներ, ի հարկէ, կարող է շահ տալ ակցիոներներին, թէ բաժանորդագրութիւնից և թէ յայտարարութիւններից ստացւող արդիւնքից։

Բայց կայ Եւրոպայում և լրագիրների ուրիշ տեսակ կազմակերպութիւն։ Այդ տեսակ լրագիրները հիմնւում են մի որ և է կուսակցութիւնից ոչ թէ նիւթական շահ աչքի առաջ ունենալու համար, այլ որպէս օ ր գ ա ն ն ե ր այս կամ այն կուսակցութեան։ Կուսակցութեան անդամները վեր են գալիս մի յայտնի հիմնական կամ օժանդակ դրամագլուխ, և հիմնում են մի օրգան, որպէս զի ունենան իրանց ձեռքում իրանց դրօշակը, իրանց ուղղութեան արտայայտիչ թերթը, առանց դրանից սպասելու, ակցիոներների ընկերութեան նման մի որ և է նիւթական շահ, բայց միայն իրանց մտքերը տարածելու համար։ Ի հարկէ այդ տեսակ լրագիրներն էլ, բացի հիմնական դրամագլխից, պահպանւում են և բաժանորդներով, քանի որ դրանք էլ համառօտապէս գիտեն որ ամեն մի կուսակցական օրգան այսպէս թէ այնպէս կը գտնի իր արձագանքը ժողովրդի մէջ և կունենայ մի քանի հազար հոգուց բաղկացած հաստատ և հաւատարիմ բաժանորդների կօնտինգէնտ։

Այժմ նայենք հայերի վրա։

Մեզ մօտ ոչ առաջին տեսակ լրագիր, այսինքն ակցիոներական հիմունքների վրա գոյութիւն ունեցող լրագիր, կարող է պահպանվել, քանի որ լրագիրը մեզանում, բաժանորդների ողորմելի թիւ ունենալով, և յայտարարութիւններից գրեթէ ոչինչ չը ստանալով, ոչինչ նիւթական շահ չէր ներկայացնի մի ակցիոներական ընկերութիւն հիմնել ցանկացողներին, ոչ էլ երկրորդ տեսակի թերթ կարող է գոյութիւն ունենալ, այսինքն մի որ և է գիտակցական կուսակցական օրգան, քանի որ մեր հասարակութեան մէջ դեռ ևս չը կայ գիտակցութեան, ինքնաճանաչութեան նշոյլն անգամ,—թէ հայոց լրագիրը մի անհրաժեշտ բարոյական պահանջ է։

Մեզանում լրագիրները արգասիք չեն ժողովրդի ինքնաճանաչութեան զգացմունքի գոյութեան, այլ միմիայն խմբագրի, կամ գրողների նեղ շրջանի անձնական օրգաններն են, որոնք և պահպանւում են նոյնպէս լրագրի ուղղութեանը, այն էլ մասամբ ոչ գիտակցաբար համակրող բաժանորդների նեղ շրջանով, որը հասնում է շատ շատ մի հազար կամ հազար երկու հարիւր հոգու, որոնց մի յայտնի մասն էլ տարուց տարի չէ վճարում խմբագրութեանը իր բաժանորդագինը։

Այս է մեզանում մամուլի ողորմելի դրութիւնը։

Այդ տեսակ դրութիւնը աչքի առաջ ունենալով, ծիծաղելի է մինչև անգամ խօսել հայոց ա մ ե ն օ ր ե ա յ թերթի մասին....

Հայը, առհասարակ, շատ սիրում է քիչ բան անելով՝ մեծ մեծ խօսել։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿՈՉՈՒՄ

Թիֆլիսի քաղաքային Զ ի ն ու ո ր ա գ ր ա կ ա ն Ա տ ե ա ն ը յայտարարում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ ներկայ 1887 թւի ն ո յ ե մ բ ե ր ի ե ր կ ու ս ի ն, առաջին Գիմնազիայի դահլիճում, որ գտնվում է Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա (մուտքը պարտիզից է) նա բացանելու է իր գործողութիւնները։

Երկուշաբթի, նոյեմբերի երկուսին, առաւօտ ութը ժամին վերոյիշեալ կոչնատեղին պ ա ր տ ա ւ ո ր ե ն ն ե ր կ ա յ ա ն ա լ ո ւ այն բոլոր անձինք, որոնք մտցված են Թիֆլիս քաղաքի զինուորակոչական ցուցակների մէջ. նոյնպէս և Թիֆլիզի այն բոլոր անձինք, ո ր ո ն ք ծ ն վ ե լ են 1866 թւին, բայց որ և իցէ պատճառով յիշեալ զինուորակոչական ցուցակների մէջ գրված չեն։

Զինուորագրական Ատեանը հարկաւոր է համարում յայտնելու, որ 1866 թւին ծնված անձինք, որոնք, որ և իցէ պատճառով չեն գրված զինուորագրական ցուցակների մէջ, իրաւունք ունեն յայտնելու այդ մասին Ատեանին մինչև վիճակահանութեան րոպէն, որպէս զի նոցա ևս ցուցակագրեն՝ և այս դէպքում ոչ ոք պատժի չի ենթարկվի, իսկ նոքա որոնք այդ յայտարարութիւնը չեն անի, զինուորական ծառայութեան կը տանվեն զրկվելով վիճակահանելու իրաւունքից։

Վերև յիշված կոչնատեղին ներկայանալուց ազատվում են՝

ա. Այն անձինք, որոնք զինուորագրական ցուցակների մէջ մտցվելուց յետոյ, քրիստոնէական դաւանութիւնների հոգևորական կոչումն են ստացել.

բ. Ուսումնարանական հաստատութիւններում ուսանող այն սաները, որոնց Զինուորագրական Ատեանը յետաձգումն է տուել ուսումն աւարտելու համար.

գ. Այն անձինք, որոնց Զինուորագրական Ատեանը առաջին կարգի արտօնութիւն է տուել իրանց ընտանեկան դրութեան համեմատ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՕՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Պատահեց այն, ինչ որ պիտի պատահէր։ Անցեալ տարի հրապարակում եղած այն հետաքրքիր հարցը, թէ մեր երկիրը ոյժ ունի՞, կարօղ է իւրաքանչիւր տարի այնքան նշանաւոր չափերով ցորեն արտահանել արտասահման, որքան արտահանեց այդ մի տարում, այժմ կամաց կամաց պարզվում է։ Արդէն աւելի քան մի ամիս է որ նշանաւոր քանակութեամբ ց ո ր ե ն և գ ա ր ի ս կ ս ե լ է ո ւ ղ ա ր կ վ ե լ դ է պ ի յ ե տ, դ է պ ի Երևան, և Ալէքսանդրօպօլ այդ երկու նահանգները, որտեղից մի տարի չը կայ միլիօն պուդերով հացահատիկ արտահանվեց։ Գները սարսափելի կերպով բարձրացել են այդ տեղերում. ցորենի պուդը 1 ր. 20 կօպէկ. գարին 80 կօպէկ. մինչդեռ մի և նոյն այդ գներով և պակաս Երևանի և Ալէքսանդրապօլի ցորեն և գարին ծախվում էին անցեալ տարի նոյն իսկ Փօթիի և Բաթումի վաճառատներում։ Ցորենի հարցը, որով իր ժամանակին այնքան ջերմ կերպով զբաղվեց դօկտոր պ. Արասխանեան, այժմ գտնվում է բոլորովին ուրիշ կերպարանքում, բոլորովին ուրիշ հանգամանքներում,

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՐԱՔՍԻ ՀՈՎԻՏԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Nouvelle Géographie universelle par Elisée Reclus). (T. VI l'Asie Russe. P. 260—271)

Վենետկի Մխիթարեանները, ինչպէս և Անդրկովկասից և Թիւրքիայից դուրս ապրող հայերի մեծ մասը,—մ ի ա ց ե ա լ հայեր (պապական) են, կաթօլիկ եկեղեցու դաւանութեան, միանգամայն պահած իրանց աւանդական ծէսերը։ Բայց հայ ազգի ամենամեծ մասը, Եփրատի և Արաքսի հովիտներում, հաւատարիմ է մնացել նախնական քրիստոնէական կրօնին. իսկ այն հովիտներում ուր երկու դաւանութեան պատկանողները միասին են ապրում, թշնամաբար են վարվում և կարելի եղածին չափ խոյս են տալիս մինչև անգամ վաճառականական յարաբերութեանց մէջ մտնել։ Բուն հայկական և կաթօլիկ եկեղեցու մէջ եղած տարբերութիւնը՝ Յիսուս—Քրիստոսի բնութեան, դըժոխքի և քաւարանի, ժողովների հեղինակութեան, եկեղեցական դասակարգութեան և զանազան ծիսակատարութեանց վրայ է, բայց թէ այս և թէ այն դաւանութեանց մէջ էլ կան շատ, հին կրօններից մնացած սովորութիւնք։ Հայաստանի ժողովուրդը առաջինն է բոլոր ազգերից, որ խմբովին քրիստոնէութիւնն ընդունեց Դ. դարի սկզբում Գրիգոր «Լուսաւորչի» ձեռամբ, բայց աստուածները փոխելով, նա չը կորցրեց իր աւանդութիւնները և հետզհետէ միայն փոխեց իր դաւանութիւնը—դարձը կատարվեցաւ աստիճանաբար։ Դեռ այժմ էլ, ինչպէս և Զրադաշտի (Զօրօաստր) ժամանակ տօնում են աստուածային կրակը, Ամանորի տօնին նորապսակների մի զոյգ պղնձէ ամանի մէջ այրում են բարեբար երկրի տուած լաւագոյն պտուղները՝ միրգ, քիստով հասկեր, զափնու ճիւղեր, խաղողի ողկոյզներ։ Կեանքի բոլոր նշանաւոր դիպուածներում նայում են արևգակին, կարծես նրանից զօրութիւն խնդրելով։ Նշանածները դէմքերը դարձնում են դէպի նա, նրան վկայ բռնելով իրանց սիրուն, հիւանդները նրանից առողջութիւն են խնդրում, մեռնողները իրանց վերջին շունչը նրան աւանդում և մեռեալներին թաղում են դեռ նրա ճառագայթները չը անհետացած *)։ Մեծ տօներին հայերը ցուլ և խոյ **) են բերում եկեղեցի կամ նուիրական ծառերին, պսակում ծաղիկներով և վառած մոմերով զարդարում, յետոյ և մորթում են այդ կենդանիներին, երգելով և աղօթելով։ Այս ակներև Միթրայ աստուծոյ զոհն է, որ հին կրօնքը ժառանգութիւն է թողել նրան։

Հայոց հոգևոր գլուխը «Կաթուղիկոսն» է, որի իշխանութիւնը կապված է մի թանկագին մասունքի հետ, այն է Նահատակ Գրիգորի աջը։ Կաթուղիկոսն ընտրվում է Էջմիածնի պաշտօնեաներից, եթէ որ իր նախորդը կանխապէս մէկին չէ նշանակել։ Կաթուղիկոսին հնազանդում են բոլոր Գրիգորեան (լուսաւորչական) դաւանութեան հայերը։ Կաթուղիկոսն է կարգում առաջնորդ եպիսկոպոս, որ գրեթէ միշտ կուսակրօններից է լինում, իշխում է Պօլսի և Երուսաղէմի պատրիարքներին։ Հէնց այս է պատճառը որ ռուս կառավարութիւնը շատ մեծ նշանակութիւն է տալիս Արարատ սրբազան սարի և Էջմիածնի նուիրական վանքի տիրապետութեանը։ Աշխարհիս այս կտորին տիրելով, որ այնչափ հռչակաւոր է ամբողջ արևելքում, ռուս վարչութիւնը ապահով է 2 միլիօն ժողովրդեան հոգևոր Տիրոջ հաւատարմութեանը.... Յայտնի է արդէն թէ որքան մեծ բաժին են ունեցել հայերը Կոստանդնուպօլսում, իրանց Օսմանլի տէրերի անուան տակ, կառավարութեան գործերում։ Պետերբուրգում նոյնպէս սկսել են իրանց դերը խաղալ, ինչպէս երբեմն խորամանկ իտալացիները Ֆրանսիայում։ Անդրկովկասումն էլ, կամաց կամաց տիրանում են հողին. իբրև կալուածատէր, մշտապէս՝ դրացի Թուրքերին կլլում են։

Ֆիզիքական տեսակէտից նկատված, Անդրկովկասի հայերը շատ սակաւ են տարբերվում վրացիներից։ Հայի գծագրութիւնն աւելի խոշոր է, դէմքը աւելի կլոր, վիզը կարճ և աւելի հաստ, չաւերը պարարտանում են (հաստափոր), թերևս նստակեաց կեանքի պատճառով։ Խիտ և սև մազերը ծածկում են գլուխը, կանանցը գրեթէ միշտ զարդարված է լինում ծաղիկներով։ Հայերը մեծ մասամբ ունեն սև, խոշոր և տարփալի (langoureux) աչքեր, երևում են միշտ քաղցրաբարոյ, գրեթէ մելամաղձոտ։ Ի բնէ թէև շատ հանդարտ, բայց քաջութեամբ յետ են մղում իրանց վրա յարձակվողներին, ինչպէս նրանք այդ ապացուցեցին 18-րորդ դարի սկզբում եօթնամեայ պատերազմի ժամանակ, անկախութեան համար, որ մղեցին նրանք ընդդէմ պարսիկների՝ Ղարաբաղի լեռներում և այնուհետև բազմաթիւ տեղական ապստամբութեանց ժամանակ ընդդէմ Թուրքերի։ Սովորական կեանքում ոչ մի հայ զինված չէ, մինչդեռ վրացու զգեստը, մանաւանդ Ռիոնի աւազանում, ոտից գլուխ ատրճանակների և դաշոյնների մի ամբողջ զինարան է։ Այստեղ հէնց ակներև յայտնվում է երկու ազգերի հակադարձ բնաւորութիւնը։ Եւ զարմանալին այն է, որ անզէնը, լծին հնազանդը, խաղաղասէրը, այն է Հայը, աւելի լաւ է կարողացել պահպանել իր ազատութիւնը։ Նա չունի ազնուականներ, ազատաբար ընտրում է իր գլխաւորներին և ամեն ժամանակ կարողացել է զերծ մնալ անտանելի ճորտութիւնից (հողային ստրկութիւն), որ ընդհակառակն եղել է և մինչև այսօր էլ, ուրիշ անուան տակ, վրացիների մեծագոյն մասի բաժինը։ Արաքսի հայերը, ընդհանրապէս շատ տգետ թէև, բայց ունին բնական մեծ ընդունակութիւն և երբ ուսանելու յարմար դէպքի են հանդիպում, սովորում են զարմանալի արագութեամբ։ Նրանք Սլաւներին անգամ գերազանցում են իրանց օտար լեզուներ սովորելու հրաշալի դիւրութեամբ։ «Հայը խելքը գլխումն ունի, իսկ վրացին աչքերումն»։ Գրականութեան նայելով, հայերը՝ ուրիշ ազգերի մէջ հազուագիւտ պակասութիւնն ունին, այն է՝ չափազանց ծանրաբարոյ են և ընդունում են ամեն բան չափազանց լրջօրէն։ Ռոմանաւորի ներգաշնակութիւնը նրանց վրա քիչ է ազդում *), թէև ունեցել են լաւ բանաստեղծներ և այժմ էլ, մեր օրերում, արժանաւոր գրողներ երգել են

*) Cirbed. Mémoire de la Société des antiquaires de France, tome II 1820,—Bodenstedt, Die Völker des Kaukasus;—Moritz Wagner, Reise nach dem Ararat.

**) N. von Seidlitz, Mittheilungen von Peterman, 1880;—Notes manuscrites.

*) Bodenstedt, Die Völker des Kaukasus.

և հէնց այդ հանգամանքները գուցէ շատ հետաքրքիր հարցեր կը պարզէին։ Ահա ժամանակ ամենահետաքրքիր ստատիստիկայի։

Այս ամիս ուղարկվեցաւ Երևան Բիրմինգամից ստացված մի մեքենայ, որը ամերիկական սիստեմայով բամբակի հակեր պիտի պատրաստէ։ Տեղական մեքենաներով բամբակի մի հակում 7 պուդից աւելի բամբակ չէին կարողանում տեղաւորել, իսկ այդ մեքենայով պատրաստված մի և նոյն մեծութեան հակեր 14 պուդ բամբակ կը պարունակեն իրենց մէջ, և դա փրախտում մեծ տարբերութիւն կանէ անկասկած, որովհետև երկաթուղին ընդունում է բամբակը բացի պուդից և ոտնաչափի հաշւով, թէ որքան բամբակի հակը իր մեծութեամբ տեղ է բռնում։ Մեքենան բաղկացած էր 13 կտորից, կշռում էր մօտաւորապէս 400 պուդ և արժէր 4000 րուբլի։

Նոր բամբակի արտահանութիւնը սկսվեց Երևանից, առայժմ ստացվում է ոչ այնքան էլ նշանաւոր պարտիաներով։ Այս տարի բամբակը Երևանում անհամեմատ թանգացրել են. 6, 7 րուբլիի տեղ այժմ Երևանում 9, 9—20 կոպէկ բամբակ է ծախվում։ Պատմում են, որ բամբակը առաջին անգամ հրապարակ բերվելիս գնողները պայմանաւորվում են 7 րուբլիից աւելի չառնել։ Պատահում է, որ մէկը նշանակված գնից քիչ աւել է առնում, «փահ, մուխսի Պօղոսը կառնի, ես չեմ առնի» և սկսում են միմեանց ջգրու աւելացնել։ Հայի կոնկուրենցիա։ Աստուած խեր տայ —կաւելացնենք մենք մեր կողմից—թող աւելացնեն, որքան էլ ցաւալի լինի որ հայերի մէջ միաբանութիւն չը կայ, որ չը գիտեն միմեանց խօսքը յարգել, միմեանց լսել, այնքան էլ գոնէ ուրախալի է, որ բամբակի ամբողջ օգուտը կամ նրա մեծ մասը չի մանի վաճառականների գրպանը, որ գիւղացու, արդիւնաբերողի աչքն էլ, ինչպէս ասում են մեզանում, մի բան կը տեսնի, առանց այն էլ կչեղքում և ուրիշ բաներում բաւական խաբում են նրանց, ես ուրախ կը լինէի, եթէ գները բամբակի համար աւելի էլ բարձրանային, որովհետև վաճառականը վնասվի էլ, այնքան զգալի չի լինի նրան, որքան զգալի կը լինի գիւղացուն, աշխատող ձեռքին մի փոքր աւելի վաստակ ձեռք բերելը։

Ար. Ապ.

ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

Հոկտեմբերի 23-ին

Մի քանի անգամ մեզ պատահել է «Մշակի» մէջ կարդալ տեղիս «հեքիմութեամբ» պարապող անձանց մասին, որոնք իրանց գեղերով շատերի դժբաղդութեան պատճառ են լինում։ Այս օրերումս մեռաւ մի չքաւոր ընտանիքի հայրը, որին բժշկում էին դարձեալ այդ տեսակ ինքնակոչ բժիշկներ։ Հիւանդը 4—5 օր միայն պառկեց. հեքիմները չը թողին, որ նա շատ չարչարվի։ Զարմանալի է երբեմն տգէտ ամբոխի վարմունքը։ Այսօր ամենքը ասում են, որ այն խեղճ մարդը մեռաւ բժշկողների դեղերից, ցաւում են մեռածի վրա և նզովում, անիծում այդ հեքիմներին, բայց վաղը, երբ այսպէս խօսողներից մէկի որդին հիւանդանայ, դարձեալ պիտի դիմէ հեքիմի «հաքերին»։ Չը նայելով այս տեսակ ղօհերին, այս հանգամանքի վրա ոչ տեղային տանուտէրն է ուշադրութիւն դարձնում, և ոչ էլ հասարակութեան հասկացող անդամները։

Համոզված ենք ամենքս էլ, որ այդ տեսակ բժիշկները բացի վնասից, օգուտ տալ չեն կարող։ Մինթէ ամենքս համոզված չենք, որ եթէ 30 հիւանդից մէկին միայն հեքիմը բժշկում է,—այդ պատահաբար է լինում և միւս 29 հոգին անպատճառ վնասվում են։ Այս այսպէս լինելուց յետոյ, մինթէ դժուար է մի օր կանչել ինքնակոչ բժիշկներին և մի անգամ ընդ միշտ արգելել նրանց պարապելու մի գործով, որ նրանց խելքից բարձր է, որի համար օրէնքով նրանք իրաւունք չունեն։

Սակայն արդարութիւնը պահանջում է յիշել, որ «բժիշկ» ասվածներից շատերը ոչինչ չահասիրական նպատակ չունեն, որովհետև նրանք իրանց «հաքերի» համար ոչոքից փող չեն վերցնում։ Սրանից հետևում է, որ իրանք կարծում են թէ իրանց արածը մի մեծ բարիք է։ Եթէ այսպէս է, այն ժամանակ մենք կառաջարկէինք նրանց, որ իրանց հաքերից մի քանիսը ներկայացնեն տեղիս տանուտէրին, որ սա ուղարկէ Թիֆլիս «Բժշկական խորհրդին» քննելու։ Այն ժամանակ միայն կը պարզվի, թէ մինչև օրս որքան բարիք կամ չարիք են հասցրել մեր չքաւոր դասակարգի հիւանդներին։

Այս դրութիւնը ընդհանուր է մեր բոլոր գիւղերում. ամեն տեղ էլ մի հեքիմ, մի տէրտէր կամ մի տիրացու կը գտնէք, որոնք ժողովրդի մէջ հեքիմութիւն են անում. սակայն դէպի այդպիսի գիւղերը կարելի է աւելի ներողամտութեամբ վերաբերվել, քանի որ նրանք բժիշկ ամենևին չունեն և կամ մեզ՝ ագուլեցիներիս չափ լուսաւորեալ չեն, որ իրանց ժողովրդական «հէքիմների» ագիտութիւնը հասկանան. բայց մեզ, որ համ լուսաւորեալ ենք (?) համ էլ բժիշկ ունենք, այդ տեսակ ազէտներին դիմելը ներելի չէ։ Մանաւանդ որ մեր այժմեան բժիշկը այնքան բարի մի երիտասարդ է, որ ոչ մի չքաւորին չէ խնայում իր ձրի ծառայութիւնը. ընդհակառակը չքաւոր ընտանիքներին յորդորում է միշտ դիմել իր օգնութեան, երբ հիւանդ ունեն, բայց այնու ամենայնիւ տեսնում ես, որ այդ տըգէտները կրթված բժշկին թողած՝ դարձեալ դիմում են ինքնակոչ հեքիմներին։ Ո՞ւմ մեղադրել՝ տգէտ հէքիմներին, թէ տգէտ ամբոխին։

Ամսիս 16-ին այցելեց տեղիս երկսեռ ուսումնարաններին Երևանի ուսումնարանական շրջանի վերատեսուչ պ. Պասխալօվ։ Աշակերտներին և աշակերտուհիներին ռուսաց լեզուից և ռուսաց պատմութիւնից ու աշխարհագրութիւնից քննելուց յետոյ պ. Պասխալօվ գոհունակութեամբ թողեց Ագուլիսը։

Ուղիղ մի տարի սրանից առաջ տեղիս ուսումնարանների հոգաբարձութիւնը Երևանի հոգևոր կառավարութիւնից հրաման ստացաւ ուսուցիչների տարեկան ռոճկից 1% վերցնել, որից գոյացած գումարը պիտի գործադրվի քահանաների այրի կանանց և որբերի պահպանութեան համար։ Հոգաբարձուներն էլ վարվեցին այդ հրամանի համեմատ և գոյացած գումարը (մօտ 23 րուբլի) ուղարկվեցաւ հոգևոր իշխանութեանը։ Այս տեսակ կարգադրութիւնը հոգևոր կառավարութեան կողմից՝ թոյլ է տալիս ենթադրել, որ նրա աչքում ուսուցչական դասակարգի դրութիւնը աւելի ապահով է համարվում, քան քահանաներինը։ Ամեն մարդ էլ, որ ծանօթ է այդ երկու դասակարգի դրութեան, կը խոստովանի, որ դրանցից ոչ մէկը միւսից ապահով չէ։ Եթէ այդպէս է՝ այն ժամանակ հետևեալ հարց է ծագում. ո՞վ արդեօք պիտի օգնէ ուսուցիչների այրիներին և որբերին, երբ ուսուցիչը ամեն օր թողած դասատներում բղաւելով՝ վերջը թոքախտից կամ մի այլ ցաւալի պատճառից գերեզման է մտնում։ Լսվում է, որ այսպիսի կարգադրութիւն միւս թեմերում տեղի չէ ունեցել։ Չը գիտենք այս կարգադրութիւնը այս տարի ևս իր զօրութիւնն ունի, թէ ոչ։

Ցորենի սաստիկ թանգութիւն է այժմ մեզ մօտ. պուդը արժէ 1 ր. 80 կոպ.։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Իր առաջին յայտարարութեան փոխարէն, Թիֆլիսի քաղաքային գինուորագրական ատեանը խնդրում է մեզ յայտնել որ նա բաց է անում իր գործողութիւնները երիտասարդներին դէպի գինուորական ծառայութիւնը կանչելու՝ առաջիկայ նոյեմբեր ամսի 2-ին, երկուշաբթի օր, առաւօտեան 8 ժամին, Թիֆլիսի կլասիկական առաջին Գիմնազիայի դահլիճում, որ գտնվում է Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա։ Մուտքը այգու կողմիցն է։

—

Վախճանված Դիմիտրի Կիպիանիի ազգականները, բարեկամները և յարգողները հրաւիրվում են վաղը, կիրակի օր, ժամը 11-ին առաւօտեան ներկայ գտնվել հանգուցեալի հոգեհանգստին, որ կատարվելու է Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա գտնվող Քաշվէթի վրաց եկեղեցում։

—

Բժշկապետ Գասպարեանց այնքան բարի եղաւ, որ ուղարկեց մեզ կարդալու համար մի հետաքրքիր բժշկական գիրքը գերմաներէն լեզուով։ Դա գերմանական Գրէյֆսվալդ համալսարանի պրօֆեսօր դօկտոր Րուդօլֆ Արնդտի վերջին հետազօտութիւնն է «Ջղային թուլութիւնը» վերնագրով (Die Neurasthenie,—Nervenschwäche). Այդ ուսումնական գրքի մէջ հետաքրքիր են մանաւանդ այն գլուխները, որոնք վերաբերվում են ծ խ ա խ ո տ ի և ա լ կ օ օ լ ի գործածութեան վնասակարութեանը։ Դօկտոր Արնդտ, որ շատ նշանաւոր հեղինակութիւն է բժշկական գիտութեան մէջ, պնդում է որ ծխախոտի գործածութիւնը անպայման կերպով նպաստում է սրտի հիւանդութիւնների զարգացնելուն, յատկապէս սրտի ճարպային այլակերպութեանը (fettige Entartung), և մանաւանդ այդ ներգործութիւնն ունի խախտված և թոյլ ջղեր ունեցողների վրա։ Ծխախոտը նախ գըրգռում է սրտի գործունէութիւնը և ապա թուլացնում է նրան։ Որովհետև ջղային թուլութիւն ունեցողների մօտ առհասարակ պատահում է սրտի ճարպային այլակերպվելը, ծխախոտի ծխելը աւելի էլ նպաստում է այդ այլակերպվելուն և փութացնում է մահը, առաջ բերելով սրտի անդամալուծութիւնը (Herzlähmung). Թամբաքուն, Արնդտի կարծիքով, թոյլ ներվները ունեցողների համար մի կատարեալ թ ո յ ն է։ Հեղինակը, ի միջի այլոց, նկարագրում է ծխախոտի միջոցով թունաւորվելու նշանները. ծխախոտի գործածութիւնը առաջ է բերում անդամների դողալը (Tatterich), տաքութեան և ցրտի փոփոխակի զգացմունքը, քրտինքի, թուքի և միզի քանակութեան աւելանալը, այնուհետև սրտի բաբախումը, քնից զրկվելը, ախորժակի և սեռական ցանկութիւնների պակասելը և այլն։ Պրօֆէսօր Արնդտի գիրքը հըրատարակված է Վիէննայում և Լէյպցիգում 1885 թւին։

—

Մեզ խնդրում են տպել հետևեալ նկատողութիւնը։ «Անցեալ կիրակի, ամսիս 25-ին, Թիֆլիսի արհեստաւորաց վարչութեան մէջ գլխարկ կարողների համքարութիւնից ընդամենը 27 աշակերտներ պէտք է վարպետ (ուստա) օրհնվէին։ Աշակերտների օրհնութեան ժամանակ զանազան համքարութիւնների ուստաբաշիներ և պատուաւոր հիւրեր կային, թւով մօտ 200 հոգի։ Դաւանու-

---

թիւնը և հայրենիքը։ Սիրում են մասնաւորապէս ճառել աստուածաբանութեան, բնագանցութեան և քերականութեան վրա, և գիտական երկասիրութիւններով նշանաւոր են եղել գրական պատմութեան մէջ։ Ցոյն հայերի մի քանի գըրվածքները, որ կարծում էին անդառնալի կորած, ինչպէս Եւսեբիոսի, փիլոնի, Ոսկեբերանի գրուածքներից կտորներ, գտնվեցան հայկական հին թարգմանութեանց մէջ, Վենետկի և Վիէննայի Մխիթարեանց ձեռքով **)։

Գրեթէ բոլոր երկիրներում, ուր ապրում են հայերը, իրանց մեծ հոգածութեամբ հեռու են պահում ուրիշ ցեղի և լեզուի մարդկանցից։ Այս էլ կայ, որ վաճառականութեան շնորհիւ առանձին դասակարգ են կազմում։ Վրացի և թուրք գիւղերում ու քաղաքներում նրանք նոյնչափ հարկաւոր են, որչափ և ատված ու արհամարհված, ինչպէս հրէաները արևելեան Եւրօպայում։ Այսու ամենայնիւ, առանց մեծ չափազանցութեան կարելի է հայ գիւղացուն վերագրել Տուրնըֆօրի (Tournefort) ասածը. «հայերը աշխարհի ամենալաւ և ամենաազնիւ ժողովուրդն են», կամ Բայրօնի ասածը թէ՝ «հայերի առաքինութիւնը իրանցն է, իսկ մոլութիւնը ուրիշներից առած»։ Այլազգիների ընկերակցութիւնից դուրս ապրող հային շատ պէտքն է թէ ինչ կարծիքի են իր մասին։ Հին սովորութեանց հաւատարիմ հայը, լինի երկրագործ թէ վաճառական, բոլորովին առանձնացած է իր ընտանիքի մէջ։ Նահապետական սովորութիւնները դեռ գործ են դրվում։ Պապը հրամայում է, որդիք, փեսաներ, թոռները լսում են. կնամարդը դաստիարակված է լռելու, գոնէ մինչև իր առաջին ծննդաբերութիւնը, պարանոցը և դէմքի ստորին մասը կապում է հաստ ծածկոցով, որով փակվում է բերանը, ինչպէս համր սովրված է նշաններով խօսել։ Երբ որ մայր դարձաւ իրաւունք է ստանում տան մէջ եղած կանանց հետ ցած ձայնով խօսելու, իսկ ազատ խօսելու համար պիտի սպասէ հասուն հասակին կամ ծերանալուն։ Տան բոլոր հոգսերը նրա վրա են ընկած մինչև մի նոր ներսի, (տեգերակին) հարսի գալը ***)։ Հազիւ է պատահում որ օտարականը հրաւիրվի հայի տուն։ Կարելի է հազար գիւղ անցնել առանց կասկածելու անգամ թէ այդտեղ մարդիկ են բնակվում։ Տներն ու պարտէզները շրջապատված են բարձր պատով և աչքից պահված։ Շատ տխուր և տգեղ են, մանաւանդ կանաչից զուրկ դաշտերում, այդ կաւից շինած բարձր պատերի երկար պողոտաները, որոնց գիւղ անունն են տալիս։

Արաքսի ստորին ափերում բնակվող թաթարները, ոչ լեզուով, ոչ կրօնքով և ոչ էլ սովորութեամբ տարբերվում են Կուրի հովտում բնակվող թուրք ցեղերից։ Բոշաներ էլ կան հայկական երկրում, իսկ ինչ վերաբերում է քուրդ հովիւներին, որոնք թափառում են Արարատի պառեկներում։ Արագածի կողերի և Գեօկչայի (Սևան) ափերի վրա, դրանք գրեթէ բոլորն էլ ժամանակաւոր գաղթականներ են եկած Քիւրդիստանից, Պարսկաստանից և Թիւրքիայից։ Այս հովիւների մէջ կան և հարիւրաւոր եզիդներ, որոնք ինչպէս սատանայի երկրպագողներ, սարսափով են նկատված դրացիներից։ Հայկական Անդրկովկասում, միայն Զանգեզուրի գաւառի մէջ, Գեօկչայից հարաւ-արևելք, գտնվում են հաստատաբնակ քիւրդեր։ Բայց այս գաւառի 12—13 հազար քիւրդն էլ հագնվում են թաթարի նման, հետզհետէ խօսում են նրանց լեզուն և նրանց հետ ձուլվելու վրա են *)։

Ն կ ա տ ո ղ ո ւ թ ի ւ ն.—Թարգմանելով Էլիզէ Րէկլիւի ընդհանուր աշխարհագրութեան VI հատորից այս փոքրիկ հատուածը իբրև նմուշ, աւելորդ չեմ համարում մի քանի նկատողութիւն. յուսալով միանգամայն, այդ ականաւոր աշխարհագրի երկասիրութեան, գոնէ միայն Կովկասի վերաբերեալ մասը, տեսնել շուտով հայերէնի վերածված։

Ա. Օտար ճանապարհորդները, սկսեալ Քսենոֆօնից մինչև մեր օրերը, բազմաթիւ տեղեկութեանց հետ տուել են մեզ նաև շատ թիւր և սըխալ փաստեր. ուստի և ամեն բան, ինչ որ գըրված է օտարից, պէտք չէ ընդունել հալած իւղի տեղ։ Օրինակ Րէկլիւ հայոց թիւը 2 միլիօնից աւելի չէ կարծում և համարում է թէ Թիւրքիայում աւելի սակաւաթիւ են հայերը քան թէ Ռուսաստանում, որ ամբողջապէս հակասում է մեր ունեցած ա ւ ե լ ի ճ ի շ դ տեղեկութեանց։

Բ. Հայոց լեզուն համարում է կոշտ և բ ա ղ ա ձ ա յ ն ե ր ո վ լեցուն **)։ Եւ յիրաւի, եթէ լատինական այբուբենով գրենք մեր բառերը, ստանում ենք բաղաձայնների կուտակութիւն, մեր մի ձայնին ստանալու համար (օր. ճ, ձ, չ, և այլն) հարկաւոր է լինում նրանց 2—3 բաղաձայնը։ Մեր նուրբ և փափուկ ր է ն, դառնում է կոշտ ռ ա։ (Օր. աէր, մեր, հայր, մայր և այլն. բառերում)։ Եւ որ գլխաւորն է՝ մեր ը ձայնաւորը մոռացվում է միշտ։ Առնենք օրինակ Մկրտիչ բառը, և գրենք լատին բառերով—Mkrtitch առանց նշանակելու ը տառը, ինչպէս դժբաղդաբար անում են շատերը, և կունենանք մի բառում և օ թ ը բաղաձայն և մի ձայնաւոր միայն։ Մինչդեռ ի ս կ ա պ է ս Մկրտիչ բառում կայ 3 ձայնաւոր, մի փափուկ րէ և միայն չորս բաղաձայն. հայ մանկավարժներին լաւ ծանօթ է, որ մեր մանուկները օտար լեզու սովորելիս շատ դժուարանում են մինչև անգամ երկու բաղաձայն միասին կապել առանց ը-ի։ Ռուսաց столъ, сказалъ բառերը արտասանում են ըստօլ, ըսկազալ —փոխանակ հնչելու ստոլ, սկազալ։

Գ. Գալով հոգային ստրկութեան կամ ճորտութեան, որ մեզանում չէ եղել և որի պատճառով թէ Րէկլիւ և թէ ուրիշ եւրօպացիներ մեզ գովեստներ են շռայլում, պէտք է ասել, որ յիրաւի, մինչդեռ բոլոր Եւրօպայում և ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհում, գրեթէ մինչև մեր օրերը, գոյութիւն ունէր այդ հակամարդկային և հակաքրիստոնէական դրութիւնը, Հայաստանում երբէք մուտ չը գործեց նա։

Դ. Զանց ենք առնում ուրիշ մանր մունր սըխալներն ու հ ն ա ց ա ծ տեղեկութիւնները ուղղել, ինչպէս օր. կաթողիկոսական ընտրութեան, կանանց լուսաւորութեան վերաբերեալ և այլն, որ իւրաքանչիւր ընթերցող կարող է ինքնին նկատել։

(Արարատ)

**) Dulaurier, Revue des Deux Mondes, 15 avril 1854.

***) James Greag. Armenians, Koord and Turks.

*) N. von Seidlitz, Mittheilungen von Peterman, 1880;—Notes Manuscrites.

**) Ըստ Դիւլօրիէի։

թիւններին համեմատ հրաւիրված էին մի հայ և մի վրացի քահանայ։ Սովորական աղօթքները վերջացնելուց յետոյ, Ղազարոս քահանայ Յովսէփեան մեծ մասամբ անգրագէտ համքարի հասարակութեան առաջ հասկանալի լեզուով մի բերանացի կարճ ճառախօսութիւն արեց, բացատրելով առհասարակ մարդկանց բարոյական պարտաւորութիւնները։ Անկեղծօրէն պէտք է ասել որ տէր-հօր խօսքերը շատ լաւ տպաւորութիւն արեցին ունկնդիրների վրայ և երբ տէր-հայրը մի քանի վերջնական բարեմաղթութիւններ անելուց յետոյ կամենում էր արդէն հեռանալ, բոլոր հանդիսականները ոտքի կանգնելով, ի պատիւ տէր-հօր խլացուցիչ ձայներով սիրալիր ցոյցեր արին նրան։»

—

Հրատարակվեցաւ պ. Մուրիէի «Revue Commerciale et industrielle du Caucase» կիսամսեայ հանդիսի 2-րդ համարը։ Գրքոյկի մէջ պարունակված յօդուածների մասին կը խօսենք մի այլ անգամ։

—

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 29-ին, Թիֆլիսի Թատրօնում տենոր Մեդվեդևի բենէֆիսին ներկայացրին Բիզէի «Кармень» օպերան։ Միանգամայն անհասկանալի է պ. Մեդվեդևի կողմից «Կարմէնի» ընտրութիւնը իր բենեֆիսի համար։ Առհասարակ բենեֆիսի համար դերասանը ընտրում է (քանի որ ընտրութիւնը նրանից է կախված) այնպիսի պիէսա, որի մէջ նա կարողանայ ցոյց տալ իր տաղանդը լիովին, և որտեղ նա միանգամայն իրան լաւ է զգում։ «Կարմէնի» մէջ պ. Մեդվեդևի, Դօն-Խօզէի դերը աչքի ընկնող դերերից չէ և կարելի է ասել բռնում է երկրորդական տեղ, մէկ էլ պ. Մեդվեդեվ բաւական թոյլ է այդ դերում, մանաւանդ առաջին երկու գործողութիւններում։ Ուրեմն ինչով բացատրել այդ դերի ընտրութիւնը, եթէ ոչ նրանով, որ «Կարմէն» սիրած օպերա է և այդ պատճառով հասարակութիւնը կը լցնի թատրօնը։ Այս վերջին հանգամանքում բենեֆիցիանտը չէր սխալվել, թատրօնը միանգամայն լի էր, միայն հասարակութիւնը շատ խիստ վերաբերվեց դէպի պ. Մեդվեդև։ Ամբողջ ներկայացման ժամանակ, չը նայած որ պ. Մեդվեդեվ խմբի առաջին տենորն է և բաւական սիրված է հասարակութիւնից, ոչ մի անգամ մենակ դուրս չը կանչվեցաւ։ Այդ դաս կը լինի միւս դերասաններին։ Պ. Մեդվեդեվ ստացաւ բաւական թւով, մինչև հազար րուբլու թանկագին նուէրներ։ Կարմէնի դերում, ինչպէս և միշտ, տ. Իօզեֆօվիչ գեղեցիկ էր. այս շնորհալի դերասանուհին օրից օր աւելի և աւելի գրաւում է դէպի իրան հասարակութեան համակրանքը և այս անգամ հասարակութիւնը աւելի նրան էր դուրս կանչում քան բենեֆիցիանտին։

—

Այսօր, չաբաթ, հոկտեմբերի 31-ին, ձեռնածու պ. Գուտկևիչ կը տայ մի ներկայացում Թիֆլիսի Թատրօնում բոլորովին նոր պրօգրամայով և մատչելի գներով։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԱԳԱԺԱՌԱՆԳԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

—

Օրվայ հարցը քաղաքական աշխարհում՝ գերմանական թագաժառանգի հիւանդութիւնն է։ Հիւանդը գտնվում է այժմ Իտալիայի Սան-Րէմօ անւանված տեղում, և արդէն, ինչպէս երևում է լրագիրներից, յուսահատ դրութեան մէջ է։

Այդ հիւանդութեան պատճառով եւրօպական ամբողջ մամուլը և հասարակական կարծիքը զբաղված են այն անմխիթար հարցով թէ ինչ կը լինի Գերմանիայի և ուրեմն և ամբողջ Եւրօպայի վիճակը, եթէ ընդունէինք որ թագաժառանգի օրերը արդէն հաշւած են, որ շատ հաւանական է երևում, աչքի առաջ ունենալով հիւանդի յուսահատ դրութիւնը։ Հիւանդ թագաժառանգը միշտ համարվել է կուսակից ազատ և ընդարձակ սահմանադրական կառավարչական ձևի, բացի սրանից նա յայտնի է, որպէս գիտութեան հովանաւոր, գեղարուեստների և գրականութեան պաշտպան։ Բերանից բերան պտտվում է այժմ նրա հռչակաւոր խօսքը թէ՝ «ինձ համար Շումանի պիէսաների ձայները աւելի ախորժելի են, քան թէ զէնքի «Զայնը։» Բացի սրանից յայտնի է որ թագաժառանգի կինը, որ անգլիուհի է և Վիկտօրիա թագուհու աղջիկն է, ահագին ազդեցութիւն է ունեցել իր ամբողջ կեանքում իր մարդու քաղաքական հայեացքների վրա, իսկ այդ իշխանուհին սիրահար է անգլիական քաղաքական կազմակերպութեան և նրա իդէալն է անգլիական պարլամէնտն ու անգլիական ազատ, ժողովրդական ինքնավար սահմանադրութիւնը։

Թագաժառանգը, մի և նոյն ժամանակ, յայտնի է որպէս Ֆրանսիայի համակրող։ Արդէն նրա առողջ ժամանակ իշխան Բիսմարկ միշտ տարաձայնութիւններ է ունեցել նրա հետ և միշտ աշխատելիս է եղել կարողութեան չափ հեռացնել թագաժառանգին քաղաքական գործերի վրա որ և է ազդեցութիւն ունենալուց։ Այժմ, եթէ ինչպէս ասում են, թագաժառանգի օրերը հաշված են, ինքն էլ Վիլհէլմ կայսրը ծեր և հիւանդ է,—գերմանական գահը մօտիկ ապագայում պիտի ժառանգի ուրեմն թագաժառանգի որդին և Վիլհէլմ կայսրի թոռը։ Իսկ այդ իշխանը բոլորովին ուրիշ ուղղութեամբ է կրթվել քան թէ իր հայրը։ Նա դաստիարակվել ու կրթվել է, ինչպէս պատմում են, ոչ թէ իր հօրն ու մօր ազդեցութեան, այլ իր պապի և իշխան Բիսմարկի ղեկավարութեան տակ։

Այդ երիտասարդ իշխանը, ինչպէս վկայում են արտասահմանեան լրագիրները, իր հօր հակապատկերն է ներկայացնում։ Որքան հայրը, այժմ հիւանդ թագաժառանգը, սիրում է գիտութիւնները, արհեստները, գեղարուեստն ու գրականութիւնը,—այնքան որդին ոչինչ կարևորութիւն այդ ամեն բաներին չէ ընծայում և տեսնում է Գերմանիայի փառքը, նրա միութեան ոյժը, նրա ամբողջ ապագայ բարօրութեան գրաւականը միմիայն զինուորական կազմակերպութեան մէջ։ Որքան հայրը կուսակից է ազատութեան ու ինքնավար սահմանադրութեան,—այնքան որդին հակառակ է ռամկապետական ամեն սկզբունքներին։ Որքան հայրը համակրում է Ֆրանսիային և միշտ հակառակ էր Ֆրանսիայից Էլզաս-Լօթարինգիայի խլելուն,—այնքան որդին ատելով ատում է Ֆրանսիային։

Անուրանալի է որ Գերմանիան վերջին տասնեակ տարիներում ահագին և վճռողական ազդեցութիւն է ունեցել ամբողջ Եւրօպայի քաղաքական վիճակի ու քաղաքական գործերի ընթացքի վրա։ Ուրեմն հասկանալի է թէ նայելով այն անձի քաղաքական ուղղութեան ու հայեացքներին, որը կանչված կը լինի բռնել իր ձեռքում Գերմանիայի կառավարութեան ղեկը,—այդ ուղղութիւնն ու հայեացքները ներգործութիւն կունենան ոչ թէ միայն իրան Գերմանիայի վրա, այլ և ամբողջ Եւրօպայի վիճակի վրա։

Հասկանալի է, ուրեմն, որքան տենդային անհամբերութեամբ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը սպասում է Իտալիայի Սան-Րէմօ փոքրիկ քաղաքից հեռագիրների գալուն։ Եթէ այդ հեռագիրները հետզհետէ չեն աւետի մեզ գերմանական թագաժառանգի առողջանալը, այլ ընդհակառակն կը գուժեն մեզ անմխիթար լուրեր,—կարելի կը լինի գրեթէ հաստատապէս ասել որ ոչ թէ միայն Գերմանիան, բայց և ամբողջ Եւրօպան աւելի կը ձգտեն զօրանոցների իդէալին, բոլոր ազգերը աւելի և աւելի կը սկսեն զինաւորվել, սպառազինվել, անդադար կրկնելով իրանց մինիստրների բերանով թէ՝ «հարկաւոր է սպառազինվել, խաղաղութիւնը պահպանելու համար», աւելի և աւելի անխուսափելի կը համարվի որ և է մեծ պատերազմ, մանաւանդ Գերմանիայի և Ֆրանսիայի մէջ պատերազմը։

ՆԱՄԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 24 հոկտեմբերի

Պայթեցաւ։ Ամեն ինչ սահման մը ունի, նոյն իսկ Յարութիւն Պատրիարքի համբերութիւնը։ Յարութիւն Պատրիարք հրաժարած է, բայց այնպիսի պարագաներու մէջ որ ամենուս համակրութիւնը յինքն կը ձգէ. Ներսէսի օրերն ի յուշ կածէ։ Հրաժարման չարժառիթը—վերջին, չարժառիթը—կը լինի նոր քաղաքական ժողովին վաւերացման խնդիրն։

Ազգ. ժողովն ընտրած էր նոր Քաղաքական ժողով մը, որոյ անդամք թէպէտև այնչափ ստուար քուէ ստացած չէին և հրաժարական տուած էին, բայց վերջապէս Պատրիարքի և բազմաթիւ երեսփոխանաց թախանձանաց վրայ ետ առին իրենց հրաժարականն և սկսան գործի գլուխ անցնիլ, որպէս զի երեսի վրայ չը մնան ազգային գործերը։—Այս Քաղ. ժողովոյ նախագահն եղաւ Մագսուտ Սիմօն պէյ—նա որ Ներսէս պատրիարքի վերջին օրերը նախագահ էր Քաղ. ժողովոյ—և ատենապետը եղաւ պ. Սրվաճեան «Արևելքի» վարչութեան ատենապետը։ Միւս անդամներէն շատերը Դրան հայ պաշտօնեայներ էին, այնպէս որ կառավարութիւն բոլորովին գոհ պիտի մնար այդ ընտրութիւնէն։ Ընտրութիւնը միշտ կառավարութեան կը հաղորդուի Պատրիարքի կողմանէ և վաւերացումը կուգայ անմիջապէս։ Սակայն մօտ մէկ ամիս է ընտրուած է նոր Քաղ. Ժողովը և տակաւին վաւերացումը չեկաւ։ Եւ ահա Պատրիարքը կը լսէ թէ՝ կառավարութիւնը չը պիտի վաւերացնէ այդ ընտրութիւնը և դիտողութիւններ ունի։ Ինչո՞ւ։ Վասն զի մի քանի երեսփոխանք Դրան հաղորդեր են թէ այդ ընտրութիւնը օրինաւոր չէ, և Դուռն ալ անոնց անսալով կուզէ դժուարութիւններ յարուցանել։ Ալ Պատրիարքը չը դիմանար։ Ի՛նչ, ինքն հայոց Պատրիարք մը իւր կնիքովն վաւերացնէ այդ ընտրութիւնը, նորա օրինաւոր լինելն հաղորդէ կառավարութեան և կառավարութիւնը չանսայ իրեն ու մի քանի անծանօթ անձանց խօսքին ականջ կախէ։ Այդ չէր ըլլար։

Հոկտեմբեր 22-ին, հինգշաբթի օր, Պատրիարքը վեղարը գլուխը կանցնէ, կառքը կը մտնէ և կրակ ու բոց կտրած կերթայ արդարադատութեան Նախարար Ճէվտէթ փաշայի քով, որուն հետ են հպատակ ազգաց յարաբերութիւնները։ Ալ, ինչպէս կըսեն, աչքը կը գոցէ բերանը կը բանայ Յարութիւն Պատրիարք, այնպէս որ Ճէվտէթ փաշա շուարած և ապշած կը մնայ. այն Յարութիւն Պատրիարքն է, որ գառնուկ կը համարուէր մինչև հիմա։

Յարութիւն Պատրիարք կը յայտարարէ թէ՝ Քաղ. ժողովոյ չը վաւերացնելն լրումն է, բայց մինչև հիմա կառավարութիւնը իւր ամեն ջանքը կընէ, որպէս զի ինքն Յարութիւն Պատրիարք խայտառակուի յաչս ժողովրդեան։ Կը թուէ ձուլիչ Տիգրանի խնդիրը, Շահպազեանի խնդիրը, ճեզուիթաց խնդիրը, այդ ամենը կը ծառայեն տկարացնել Պատրիարքական իշխանութիւնը և քանդել քրիստոնէից վայելած իրաւունքներն։

—Դուք, կըսէ Պատրիարքը Նախարարին, կամբաստանէիք իմ Նախորդս, թէ ամեն առթիւ կը դիմէ դեսպանաց, իսկ ես ձեզ հաճոյ լինելու համար ամենևին դեսպանի մը չը դիմեցի, ինչ ըրիք ինձ։ Եւ ոչ մէկ առաջարկիս ականջ կախեցիք։

Եւ այս ըսելով հրաժարականը կը յանձնէ և կը խնդրէ որ Նախարարը միջնորդէ Սուլթանին մօտ այդ հրաժարականին ընդունուելուն համար։

Նախարարը կը պնդէ որ Պատրիարքը հրաժարականն ետ առնէ։ Պատասխանը ժխտական կըլլայ։ Կը ձգէ կուգայ Երուսաղէմատուն։ Ճէվտէթ փաշա լուր կը խրկէ Պատրիարքին, որ այսօր շաբաթ գայ իրեն հետ տեսնուի։ Պատրիարքը այդ ալ կը մերժէ։

Այս կարևոր տեսակցութեան վրայ երկար կը գրեմ երկու օր վերջ. այժմ թղթատարը մեկնելու վրայ է, ժամանակ չը կայ։—Այսքան ըսեմ թէ Պատրիարքի արի ընթացքը ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառած է։ Ամեն ոք կը մոռանայ անցեալն և կուզենք Պատրիարքի հետ մի հոգի մի շունչ լինել. բաւական է որ շարունակէ արիաբար պաշտպանել եկեղեցւոյ, ազգին և Հայաստանի շահերն։

«Արևելք» երէկ և այսօր հրատարակեց այնպիսի յօդուածներ, որք ցնցում պատճառեցին և ամեն սրտեր թունդ հանեցին։ Այդ յօդուածներն յանդգնութիւններ են։ Վերջապէս մեծ իրարանցում կայ։

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Վարնայից գրում են, որ պրինց Ֆերդինանդի կեանքի դէմ փորձ անող աւստրօ—հպատակը խելագար է։

—Հռօմից հեռագրում են, որ իտալական մինիստր նախագահ Կրիսպի հաւատացրել է Բ. Դրան, որ թիւրքական սահմանները կը մնան անփոփոխ։

—Հռօմում պատահել է ընդհարում Աֆրիկա ուղարկվող զօրքերի և քաղաքացիների մէջ. ժողովուրդը քարեր էր գցել զինւորների վրա, իսկ զինուորները սկսել են հրացաններ արձակել։

—Բրիւսսելում կայացել է իրլանդական յեղափոխական կուսակցութեան անդամների ժողով, որին նախագահ է եղել Սիւլիվան։

—Ֆրանսիական ազգասէրների միութիւնը, հակառակ կառավարութեան կարգադրութեան, Նանսիում ցոյցեր արեց Գերմանիայի դէմ։

—Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ Սուլթանի հրամանով պատերազմական մինիստրութիւնը ուղարկել է յանձնաժողովներ զննելու և վերաքննելու սերբիական, յունական և բօլգարական սահմանների վրա կառուցված նոր ամրոցները և կարծիք է յայտնել թէ գոյութիւն ունեցող ամրոցները բաւական են սահմանների պաշտպանութեան համար։

—Գերմանիան այժմս շատ վատ տրամադրութեան մէջ է կայսրի և թագաժառանգի հիւանդութեան պատճառով։ Բերլինից հոկտեմբերի 21-ից հեռագրում են. «Չը նայած որ կայսրը հոկտեմբերի 20-ին անկողնից վերկացաւ, այնու ամենայնիւ յուզիչ լուրեր են տարածվում։ Դրանով օգտվում են մանաւանդ բօրսայի սպեկուլատորները։ Նոյն հոկտեմբերի 20-ին լուր տարածվեցաւ, թէ կայսրի դրութիւնը այնքան վատ է, որ թագաժառանգը կանչված է Բերլին. լուրը սուտ դուրս եկաւ, և Բերլինի վաճառականների ընկերութիւնը 1,000 մարկ պարգև նշանակեց այն մարդուն, որ մատնացոյց կանէ յուզիչ լուրեր տարածող անձին։

—Վիէննայի նշանաւոր լրագիրներից մէկը մի շարք յօդուածներով հասարակութեան ուշադրութիւնը դարձրեց այն բանի վրա, թէ Վիէննայի տարրական ուսումնարանի 1,500 աշակերտներից աւելի քաղցած են մնում իրանց ծնողների աղքատութեան պատճառով։ Այս յայտարարութիւնը սաստիկ տպաւորութիւն արեց հասարակութեան վրա, անմիջապէս հանգամանկութիւն բացվեցաւ մի ընկերութիւն հիմնելու, որ ցերեկները հաց պիտի մատակարարէ ամեն տեսակ կարօտ տղաներին։

—«Արևելք» լրագրում կարդում ենք։ «Երուսաղէմայ միաբանութեան կողմէ շաբաթ օրն ամեն. ս. Պատրիարք հօր ուղղեալ հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ յիսունի չափ լատին կրօնաւորք Բեթղեհեմի տաճարին մէջ հայոց յատուկ տեղն երթալով սեղանին առջև գտնված գորգերը և փսիաթները բռնութեամբ վերցուցած և յայտարարած են թէ հայք սեպհականութեան իրաւունք չունին այդ եկեղեցւու մէջ։ Յայտնի է թէ ի Բեթղեհէմ հայոց յատուկ տեղը կը գտնվի տաճարի հիւսիսային կողմն և հաստատված ու ապահոված է կայսերական հրովարտակներով։ Ամեն. ս. Պատրիարք հայրն անմիջապէս թագրիր մը ուղղելով դատական և կրօնական գործոց Նախարարութեան, խնդրեց հրամայել Երուսաղէմայ կառավարչին որ արգելէ լատինաց սոյն անիրաւ ոտնձգութիւնը և ազդու միջոցներ ձեռք առնէ ապահովելու համար հայոց արդար իրաւունքներն և ս. տեղեաց համար հաստատեալ statu quo-ն։»

—«Polit. Cor.» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ այժմս աւելի սերտ յարաբերութիւններ են կապված Թիւրքիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ։

—Մասօվայից հեռագրում են հոկտեմբերի 22-ից «Нов.» լրագրին, որ այնտեղ մասնաւոր ընկերութեան շողենաւով հասել են անգլիական դեսպանները, որոնք արդէն ուղևորվել են Դէբրատաբար, որտեղ այժմս գտնվում է Աբիսինիայի նեգուսը։ Այդպիսով իտալական լրագիրների հաղորդութիւնը, թէ Հումբէրտ թագաւորի կառավարութիւնը չէ կամենում Աբիսինիայի հետ տարաձայնութիւններին վերջ տալ Անգլիայի բարեկամական միջնորդութեամբ,—միանգամայն հիմքից զուրկ է։

—Սերբիական լրագիրների ասելով բօլգարական գործակալները այժմս մեծ ագիտացիա են անում Հին Սերբիայում (թիւրքապատկան հող)։ Ստամբուլօվ երկրի այժմեան դրութիւնը համարում է ամենայարմարագոյնը Բօլգարիայի անկախութիւնը հրատարակելու համար և այդ պատճառով աշխատում է խառնակութիւններ գցելով Թիւրքիայի եւրօպական նահանգներում, այդպիսով խանգարել նրան միջամտելու բօլգարական գործերին։

—«Journal des Débats» լրագրի ասելով իշխան Բիսմարկ կը ներկայացնի րէյխստագին խաղաղացուցիչ զէկուցում Գերմանիայի և Ռուսաստանի փոխադարձ յարաբերութիւնների վերաբերմամբ։

—Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգ-

ների բարձրագոյն դատաստանը չընդունեց այն անիշխանականների վճռաքինջ դանգատը, որոնց Ջիկագօի դատաստանը մահուան էր դատապարտել: Այդ վճիռը կը կատարվի, եթէ Իլլինօյսի նահանգապետը չը ների նրանց: Լրագիրները հաղորդում են, որ անգլիացի և ամերիկացի անիշխանականները դիմել են Գլադստօնին խնդրելով նրա միջամտութիւնը այդ մահապարտների համար Միացեալ Նահանգների նախագահ Կլեվլենդի առաջ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պրօֆէսօր Բիլրօտ այս օրերս իր դասախօսութեան ժամանակ հաղորդեց հետևեալ հետաքրքիր դէպքը, երբ նա օպերացիայի փոխարէն հիւանդին բժշկեց գետնախնձորով: Մի տասներկու տարեկան երեխայ խաղալով կուլ էր տուել մի ինչ որ պղնձէ իրեղէն. երեխայի ստամոքսը նայելու տեղ պրօֆէսօրը վճռեց դիմել այն միջոցին, որով օգտվում են Լօնդօնի աւազակները իրեղէններ գողանալու ժամանակ: Նրանք կուլ են տալիս գողացած իրեղէնը և պահում են նրան իրանց ստամոքսում, մինչև ոստիկանութիւնը նրանց ետևից ընկած հետևում է նրանց: Այնուհետև երբ վտանգը անցնում է, նրանք մի քանի օրվայ միջոցում ուտում են մեծ թւով գետնախնձոր, և գողացած իրեղէնը ինքն ըստ ինքեան արտաթորվում է: Մի և նոյն միջոցով աջողութեամբ օգտվեց Բիլրօտ այս անգամ: «Ես շատերից եմ մի որ և է բան սովորել, աւելացրեց Բիլրօտ,—բայց երբէք մտքովս անգամ չէր անցնի, որ մի բան կարող եմ սովորել ջիբգիրներից:»

*
* *

Բերլինում այս օրերս դատում էին մի ութսունամեայ գողին, որ իր «գ ո ր ծ ո ւ ն է ո ւ թ ե ա ն» ընթացքում բանտում նստել է երեսուն տարի: Ահա ով ամենայն իրաւունքով կարող էր տօնել իր երեսնամեայ յօբելեանը:

*
* *

Բարօնէսսա Բուդէլ, որ Փարիզում յայտնի է իբր չափազանց խելագար սիրահար Մօցարտի, չը նայած իր բոլոր աշխատանքին և ջանքին չը կարողացաւ տոմսակ գտնել Դօն-Ժուանի հարիւրամեայ յօբելեանին: Այն միտքը, որ նա կարող չէ ներկայ լինել իր սիրեցեալ երաժշտի տօնախմբութեանը, այնպէս ներգործեց բարօնէսսայի վրայ, որ նա ներկայացման օրը փակվեց իր սենեակում և թոյն ընդունեց: Ծառաները լսելով իրանց տիկնոջ հառաչանքը կոտրեցին դուռը, մտան օթեակը և նրանց աչքի առաջին ընկած էր գլուխը դրած Դօն-Ժուանի պարտիտուրայի վրա բարօնէսսայի անզգայ մարմինը: Կանչված բժիշկները դժուարութեամբ կարողացան նրան ազատել մահից:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 հոկտեմբերի: Բարձրագոյն հրամանով Րիաժսկօ-Մօրժանսկի երկաթուղու կառավարութեան ձեռքն անցնելը տեղի կունենայ յունվարի 1-ին և յետգնողական գումարը պէտք է վճարվի 5% արժեթղթերով, որոնք կը հանդցվեն նոյն միջոցներին, ինչպէս և ընկերութեան ակցիաները:—Լրագիրները հաղորդում են, որ մաքսային հարկը համեմեղէնների վրա որոշված է բարձրացնել մինչև 3 րուբլի պուդից:

ՎԻԷՆՆԱ, 28 հոկտեմբերի: Կոմս Կալնօկի աւստրիական դելեգացիայի բիւդժէտային յանձնաժողովում մի ճառ խօսեց որ նման էր իր բովանդակութեամբ այն ճառին, որ նա խօսեց ունգարական դելեգացիայի յանձնաժողովում: Մինիստրը յոյս յայտնեց, որ բոլոր պետութիւնների ձգտումը բօլգարական հարցը խաղաղ ճանապարհով վճռելու, աջողութեամբ կը պսակվի, քանի որ բոլոր կաբինէտները համաձայն են թէ այդ հարցը չը պէտք է սկզբնապատճառ լինի եւրոպական պատերազմի: Ապա մինիստրը պնդում էր զինաւորվելու անհրաժեշտութեան վրա, համարելով պատրաստութիւնը որպէս միակ միջոց խաղաղութիւնն ապահովացնելու, մատնացոյց անելով այն հանգամանքի վրա, որ երեք պետութիւնների դաշնադրութիւնը ունի բացառապէս պաշտպանողական բնաւորութիւն և որ դաշնադրութեան ծրագրին համակրում է նմանապէս և Անգլիան, որի նպատակները արևելքում համանման են Աւստրո-Ունգարիայի և Իտալիայի նպատակներին: Ի վերջոյ մինիստրը ասեց որ անպայման երաշխաւոր լինել խաղաղութեան պահպանութեան համար նա չէ կարող, որովհետև դա կախված է այն պայմաններից, որոնց անհնարին է դուշակել, բայց որ ինքն յոյս է դնում ամբողջ Եւրօպայի անխոնջ ջանքերի վրա, որոնք ձգտում են այդ նպատակին: Կոմս Կալնօկի խօսեց նոյնպէս Աւստրո-Ունգարիայի յարաբերութիւնների մասին դէպի Սերբիան, յայտնելով որ Աւստրո-Ունգարիան չէ կարող գանգատվել Րիստիչի քաղաքականութեան վրա, և որ Վիէննայի կաբինէտը ունի մի հաւատարիմ բարեկամ Միլան թագաւորի անձնաւորութեան մէջ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 հոկտեմբերի: Պետերբուրգի քաղաքային դումայի համար 1885—1888 թւերի քառամեակի համար ձայնաւորների ընտրութեան ժամանակ եղած անկանոնութիւնների պատճառով, սենատը առաջարկեց քաղաքային գործերը վարող նահանգական ատեանին քննութիւն նշանակել և մի և նոյն ժամանակ յայտնեց, որ բլանկային հաւատարմաթղթերի վերցնելը ապօրինի է:

ԲԵՐԼԻՆ, 28 հոկտեմբերի: Սահմանների վերաբերմամբ Թիւրքիայի և Չէրնօգօրիայի մէջ կապված դաշնադրութիւնը արդէն ստորագրված է: Բոլոր վիճելի կէտերը լուծված են և Չէրնօգօրիան իրան բաւականացրած է յայտնում:

ՎԻԷՆՆԱ, 28 հոկտեմբերի: Բարօն Հիրշ հերքում է տարածված լուրը, իբր թէ նա նուիրեց հարիւր միլիօն ֆրանկ յօգուտ բարեգործական ընկերութիւնների:

ԲԵՐԼԻՆ, 29 հոկտեմբերի: Սան-Րէմօից հաղորդում են որ բժշկների խորհուրդը ճանաչեց թագաժառանգի հիւանդութիւնը ոչ վտանգաւոր և վճռեց շարունակել բժշկապետ Մակէնզիի բժշկութեան սիստեմը: Վերջնական որոշումը բժշկները թողնում են մինչև հիւանդութեան միկրօսկօպիական հետազօտութիւնը:

ԹԷՀՐԱՆ, 29 հոկտեմբերի: Նիւբ-խանը մի քանի ժամանակ թագ էր կենում Կաֆայի շրջակայքում և այնուհետև անձնատուր եղաւ անգլիական ագէնտին Մէշխէդում:

ՓԱՐԻԶ, 29 հոկտեմբերի: Երէկ, պատւանշանների վաճառման գործի քննութեան ժամանակ, յայտնվեցաւ որ գործին կցված Վիլսօնի երկու նամակներ մակագրված են կեղծ թւերով: Այդ հանգամանքը մի մեծ տպաւորութիւն գործեց և լրագիրների յարձակումները Վիլսօնի վրա նորոգվեցան: Արդարադատութեան մինիստրը յայտնեց որ կառավարութիւնը ոչինչ չը գիտէր կաֆարէլլի գործին կցված Վիլսօնի նամակների մասին և որ նա քննութիւն կը նշանակի, սակայն դատավճռից յետոյ: Ամենայն դէպս կառավարութիւնը յայտնում է, որ դիտաւորութիւն ունի այդ ամբողջ գործի վերաբերմամբ վարվել խիստ և անկողմնապահ կերպով:

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՇՈՒՇԻ. Ա. Բ. Շատ ցաւում ենք որ չը ստացաք № 118 և չենք հասկանում այդ ինչպէս կարող էր պատահել: Անմիջապէս ուղարկեցինք ձեզ այդ համարը:

ԱՂՍՏԱՖԱ. Ա. Ա. Շատ շնորհակալ ենք:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՈՒՄ նոյեմբեր ամսի 11-ին, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է աճուրդ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու նոյն դպրոցի կալուածքը № 46 ընծայած հանգուցեալ Յարութիւն Օքրոյեանցից), որ գտնվում է Կուր գետի հեղեղատի (Սաղի) վրա: Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակի և տօներից, առաւօտեան 10-ից—12 ժամ:

Հոգաբարձու Ա. Մէլիք-Ազարեան
Գործավար Բ. Հ. Ջալալեանց
2—3

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՈՒՄ
Նոյեմբեր ամսի 18-ին, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է աճուրդ (առանց կրկնաճուրդի) կապալով տալու Ներսիսեան հին դպրոցի ներքնայարկի կրպակները: Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, առաւօտեան 10 ժամից մինչև 12 ժամ:

Հոգաբարձու Ա. Մէլիք-Ազարեան
Գործավար Բ. Հ. Ջալալեանց
3—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ.

Չորեքշաբթի, նոյեմբերի 11-ին, ՄԷՕԶ (MEUSE) շոգենաւը, նաւապետ ԹԻԲԱԼ (THIBAL) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզօն, Օրդու, Սամսօն, Կ. Պօլիս և Մարսէյլ: Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան գործակալներին. Բաթումում պ. Գարանիօնին և Թիֆլիսում պ. Բէնօին, նախկին Արծրունի գալլերէում, № 103.
2—4

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

(Вѣнскій магазинъ)

Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա, Մղիվանիի տանը, առաջին կլասիկական գիմնազիայի դիմաց:

Պատիւ ունիմ յայտնելու Թիֆլիսի յարգելի հասարակութեանն, որ ՄՕՏ ՕՐԵՐՍ ստացել եմ զանազան յայտնի և նշանաւոր գործարաններից ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ տ ղ ա մ ա ր դ կ ա ն ց և ե ր ե խ ա յ ո ց ա շ ն ա ն ա յ ի ն և ձ մ ե ր ա յ ի ն ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ ամենավերջին ձևի: Ամենի համար գները մ ա տ չ ե լ ի և ձ ե ռ ն տ ո ւ են:
4—12
Վ. Խուդավերդեանց

НОВАЯ КНИГА

СБОРНИКЪ

Законовъ грузинскаго царя Вахтанга VI

Изданіе А. С. ФРЕНКЕЛЯ, подъ редакціею Д. З. БАКРАДЗЕ

ЦѢНА 3 РУБ. 50 К.

ПРОДАЕТСЯ у издателя А. С. ФРЕНКЕЛЯ (Тифлисъ, Куки, Мостовая ул., д. Маккера), а также ВЪ ТИФЛИССКИХЪ КНИЖНЫХЪ МАГАЗИНАХЪ.

Выписывающіе непосредственно отъ издателя за пересылку не платятъ.
3—3

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ԹՈՅԼՏՒՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԿՆԴԵՂ

ՄԻՇՈՒՆԱՑ

ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ՄԿՆԵՐԸ կատարելապէս ոչնչացնելու համար: Արկղիկի գինը 1 ր. 50 կ. Արկղիկի ¼ արժէ 60 կ.:

Հ ե ղ ո ւ կ բ ա ղ լ ի ն ջ ն ե ր ի դէմ: Սրուակի գինը, վրձինով միասին 1 րուբլի:

Լ ո ւ, ց ե ց, բ ո ղ ո ճ ոչնչացնելու փ ո շ ի: Դօրակի գինը 1 ր. 20 կ. դուտապէրչի մեքենան առանձին. ½ դօրակ 65 կ.

Ա մ ր ա կ ա յ ի ն օ ծ ո ւ ն, Բիս Գուտմանի, ձիերի սմբակները ամեն օր օծելու համար, պահպանում է սմբակը ճաքելուց և նալելու միջոցին թուլանալուց: Դօրակի գինը 1 րուբլի:

Կ ո ւ ղ բ ի ճ ա ր պ ի օծուն, պահում է խոնաւութեան դէմ և կակուղ դրութեան մէջ՝ կօշիկները, բօտինները, ձիերի սանձերը: Գինը 75 կոպ.

Մ ա զ ե ր ի ն ե ր կ, սև, շագանակագոյն և շէկ: Մի անգամ ներկված մազերը իրանց գոյնը պահում են մինչև վեց շաբաթ: Ներկված մազերը չէ կարելի զանազանել բնական մազերից: Արկղիկը 3 րուբլի.

Բիս. Գուտման

Գլխաւոր պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գտնվում է Վ. Գ ր ի վ ն ա կ ի դեղատան ապրանքների մագազինում, «Լօնդօն» հիւրանոցի տակ, Զուբալօվի տանը:
65—100

EXPORTATION-IMPORTATION

CONSTANTIN P. CHÉHIANTZ

MILAN (ITALIE)

Կոնստանտին Պ. ՇԽԵԱՆՑԻ առևտրական գրասենեակը լինելով ՄԻԼԱՆ, և ունենալով ուղղակի յարաբերութիւններ Իտալիայի, Շվեյցարիայի և Ֆրանսիայի ֆաբրիկաների հետ, կընդունի յանձնարարութեամբ ապրանքներ ծախելու համար հետևեալները՝ մետաքս, բօժօժ, մետաքսի և բօժօժի հնացորդք, բուրդ, բամբակ, ցորենդէն, նաւթ և ընդհանրապէս Կովկասեան միւս ամեն տեսակ ապրանքները, որոնք ծախվում են Եւրօպայում: Յանձնարարութեամբ կընդունի դարձեալ առնել Եւրօպայի ամեն տեսակ ապրանքներ Կովկասի համար: Ամբողջ ապրանքները ստանալուց աժան և ձեռնտու պայմաններով փող կը տայ ի հաշիւ. մանրամասն տեղեկութեանց համար գրել այս հասցէով. Monsieur Constantin P. Chéhiantz, № 18, Via Lauro, Milan, (Italie МИЛАНЪ (Италія).